

Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. 2019. № 3 (66), вересень. С.114-120.

5. Рібцун Ю. В. Дитина з порушеннями мовленнєвого розвитку : метод. посіб. / Ю. В. Рібцун. К. : ТОВ «Літера ЛТД», 2019. 40 с.

6. Романенко Л.В., Воловенко Н.П. Застосування LEGO-технологій на уроках математики в початковій школі: теоретичний вимір. «Молодий вчений», № 10 (86), жовтень, 2020. С.429-433

ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Гарбар С. В.

*викладач кафедри дошкільної освіти
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини
skolontay@ukr.net*

Процеси глобалізації, інформатизації, пандемія, а також повномасштабне вторгнення РФ в Україну по-різному вплинули на освіту та, зокрема, на дошкільну освіту. Багато закладів дошкільної освіти призупинили свою діяльність, деякі з них приймають тимчасово переміщених осіб, організовують дистанційний освітній процес, надають консультації батькам тощо.

Очевидно, що сьогодні для дитини дошкільного віку в умовах війни стає більш ніж актуальним завданням набуття досвіду культури поведінки в процесі спілкуванні на основі розуміння нею особистісних якостей, як результату досвіду взаємодії з дорослими та однолітками, розвитку соціальних почуттів, а також здатність оцінювати свої вчинки та вчинки інших.

До проблеми виховання культури поведінки дітей дошкільного віку, яка є надто актуальною сьогодні, звертались багато науковців, а саме: Л. Артемова, О. Кононко, В. Павленчик, А. Богуш, В. Білоусова, М Федорова та ін.

Під культурою поведінки дітей дошкільного віку ми розуміємо спосіб здійснення дитиною дій і вчинків, що відповідає морально-естетичним вимогам суспільства, відображається у підтвердженні очікуваних сподівань з боку дорослих, однолітків і забезпечує її особистісне зростання. Процес виховання дітей дошкільного віку в умовах війни полягає у формуванні батьками і педагогами чітких уявлень в дитини про добро і зло.

Вчені (В. Білоусова, М Федорова та ін.) рекомендують працювати над вихованням культури поведінки в дітей дошкільного віку вирішенням таких завдань: формувати навички культури поведінки в повсякденному житті; вчити бачити свої недоліки в поведінці і вміти їх виправляти; познайомити з правилами культури поведінки; виховувати любов і шанобливе ставлення до близьких і оточуючих людей; навчити ставитися до оточуючих з турботою і терпінням, але при цьому проявляти нетерпимість до поганих вчинків людей. Зазначимо, що визначальною спонукою виховання культури поведінки дітей виступає цілеспрямований вплив ззовні та готовність до дотримання правил поведінки як результат отримання дітьми емоційно-насиченої інформації про правила соціально значущої поведінки [4, с.21].

Як бачимо, військові події подекуди унеможливають повноцінне виховання культури поведінки дітей дошкільного віку або повністю, або реалізуються частково. Адже неможливо при перевагах небезпечного середовища гармонійно та всебічно розвиватися, засвоювати позитивний соціальний досвід, традиції – на сучасному етапі переважають біль, страждання, боротьба за життя, унаслідок чого психологічний стан особистості розбалансовується на всіх її структурних рівнях [5, с. 353].

Нині, особливостями виховання дітей в умовах воєнного часу є нестача базових життєвих ресурсів або розуміння того, що в будь-який момент їх можна втратити; постійний страх за своє здоров'я, рідних і близьких; порушення вольової та самоцінної сфери; виникнення когнітивного дисонансу між досвідом та дійсністю; погіршення функціонування або деактивація мотиваційно-ціннісного та діяльнісно-практичного компонента особистості дитини; деформація навичок інтерактивної взаємодії з оточенням та дегуманізація емоційно-почуттєвої сфери; порушення всіх психічних функцій [1].

Негативними факторами, які ускладнюють процес виховання дітей, на думку Л.Процик та І. Пампури, є: тривалий час знаходження дитини під впливом несприятливого, ворожого середовища; опосередкована, а часом навіть і безпосередня участь у театрі військових дій; втрата друзів, домівки, близьких. Всі ці події залишили свій відбиток на вразливій дитячій психіці та можуть впливати на поведінку дітей [3; с. 254].

Слушною, на наш погляд, є думка, доведена в дослідженнях У.Варнави та Л. Смокової, про те, що пошук шляхів, форм, засобів і методів, які об'єднують пізнання та розваги дітей дошкільного віку, зосереджується на їхньому дозвіллі. Наповнюючи зміст дозвілля патріотичними ідеями, за позитивного емоційного ставлення формується стійкий інтерес, активізуються дослідницькі прагнення до рідної культури, народних традицій, історичних фактів тощо. Таким чином, діти дошкільного віку розуміють, що культура має глибоке коріння і цінності, які потрібно шанувати й передавати майбутнім поколінням [2; с. 8].

Умови воєнного часу є надзвичайно несприятливими для розвитку та формування особистості дітей дошкільного віку. Цей період, навіть без воєнних подій, вважається кризовим для дитини, оскільки саме в цей час відбувається основна побудова психофізіологічної структури організму. У воєнних умовах особливо важливою є роль батьків і близьких у створенні атмосфери захищеності для дітей, а також значення педагога, який навчає дітей навичкам самозахисту та забезпечує дотримання моральних норм у родині.

Серед актуальних питань в умовах воєнного стану найважливішими є: організація психологічної та методичної підтримки педагогів; допомога дітям і батькам у складних ситуаціях; організація освітнього процесу для дітей раннього та дошкільного віку; встановлення зв'язків і підтримка педагогічного партнерства закладів дошкільної освіти з батьками вихованців та представниками територіальних громад; надання різних видів психолого-педагогічної підтримки дітям і батькам. Тому, виховання культури поведінки дошкільників в умовах війни є надзвичайно важливим завданням. Відзначимо кілька ключових аспектів, які варто враховувати: 1. Безпека та захист (забезпечення фізичної безпеки дітей є пріоритетом, що включає навчання правил поведінки під час повітряних тривог, евакуації та поводження з вибухонебезпечними предметами); 2. Психологічна підтримка (важливо надавати дітям емоційну підтримку, допомагати їм справлятися зі стресом та тривогою шляхом проведення занять, які сприяють зниженню рівня тривожності та розвитку емоційної стійкості); 3. Навчання через гру (використання ігрових методів для навчання дітей правилам безпеки та поведінки в критичних ситуаціях, що допомагає дітям краще засвоювати інформацію та знижує рівень стресу); 4. Патріотичне виховання (розвиток національної свідомості та патріотизму через розповіді про героїв, історичні події та символи України); 5. Підтримка батьків (надання рекомендацій та підтримки батькам щодо того, як вони можуть допомогти своїм дітям у цей складний час). Означені аспекти допоможуть створити безпечне та підтримуюче середовище для дошкільників, що сприятиме їхньому гармонійному розвитку загалом та, виховання культури поведінки зокрема, навіть в умовах війни.

Таким чином, процес виховання культури поведінки у дітей дошкільного віку потребує переосмислення підходів з метою їх реалізації в умовах воєнних викликів, творчого вдосконалення, систематизації, а його ефективність залежить від творчого характеру педагогічної діяльності під час взаємодії учасників освітнього процесу. Перспективами подальшого дослідження є представлення методичних рекомендацій з виховання культури поведінки дошкільників в умовах війни.

Література:

1. Бондаренко В. Проблеми соціальної адаптації молодших школярів в умовах воєнного часу. Вересень. 2022. Т. 2, № 93. URL: <https://september.moipro.mk.ua/index.php/sept/article/view/219/179> (дата звернення: 07.05.2023).
2. Варнава, У. В., Смокова, Л. С. Особливості організації дозвілля дітей дошкільного віку. *Вісник Одеського національного університету*, 20(1), 2015. С. 6–12.
3. Процик Л., Пампура І. Психологічні особливості та правовий захист дітей в період збройного конфлікту. *Психологічний часопис*. 2019. Т. 5, № 11. С. 253–267.
4. Желан А.В. Формування культури поведінки дітей дошкільного віку. *Науковий вісник МДУ*. № 45. 2014, с. 20–24
5. Samara M, Hammuda S, Vostanis P, El-Khodary B, Al-Dewik N. Children's prolonged exposure to the toxic stress of war trauma in the Middle East. *BMJ*. 2020 Nov 19; P. 371.

ЗАЛУЧЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО БЛАГОДІЙНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ІНІЦІАТИВ

Гнізділова О.А

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
gnizdilovae@gmail.com

Карпенко О.Є.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
orestakarpenko@gmail.com

Однією з найважливіших проблем сьогодення є взаємодія людини з природою, особливо в умовах зростаючого антропогенного впливу. Це вимагає пошуку шляхів подолання руйнівних процесів і збереження природних багатств. Одним із можливих рішень є відмова від агресивної споживацької культури і перебудова ціннісних орієнтирів, спрямованих на гуманний підхід до природи.

Дошкільний вік є найбільш сприятливим періодом для формування ціннісного, гуманного ставлення до природи, адже саме в цей час закладаються основи моральних переконань і виникають гуманні почуття. Взаємодія з природою викликає емоційні переживання, що допомагають дітям усвідомити цінність життя кожної живої істоти та її унікальність. Однак, не всі діти навіть у старшому дошкільному віці проявляють гуманне ставлення до представників фауни і об'єктів флори. Рослини можуть залишатися поза їхнім інтересом, тоді як тварини часто стають об'єктами як любові, так і жорстокості. Особливо це помітно у відносинах з тваринами, які підростають і стають не такими привабливими, як у їхньому дитинстві. Жорстока поведінка дошкільників зазвичай зумовлена нездатністю співпереживати, виражати свої почуття або знаходити компроміси між власними бажаннями та потребами тварин. Саме тому наш науковий пошук спрямовано на вирішення цієї проблеми.

Сучасні діти живуть у динамічному соціальному світі, де вони постійно порівнюють добро та зло, радість та смуток, красу та потворність. У процесі морально-етичного виховання важливою метою педагога є допомога дітям у розумінні сутності важливих життєвих понять, формуванні соціальної відповідальності та розвитку таких